

ZORA

Glasilo katoliško-narodnega dijaštva.

Z Bogom za domovino!

Slovenski dijaki, združimo se!

Obseg :

	Str.
— † Josip Juraj Strossmayer	101
Z. Narod in dijaštvo	103
M. N. M. Hrv. kat. akad. društvo „Hrvatska.“	108
† Janes Urbas: Matija Veter	111
Glasnik: Zadušnice za bisk. Strossmayera u Beču. — Hrv. kat. akad. društvo „Hrvatska“. — Vseučiliško vprašanje.	
Listek: Odlomek iz zgodovine slov. vseu- čilišča. — Značilno. — Podporno društvo. — Pravijo. — Število slu- šateljev na dunajskem vseučilišču. — „Zvonimir“.	

Pozor!

Spise in naznanila je pošiljati na uredništvo „Zore“: V. Marinko, Dunaj, XVIII. okr., Währingergürtel 63, II., 13.

Naročnino in reklamacije pa na upravništvo „Zore“: Anton Rasberger, Dunaj, XVIII./, Schulgasse (Postfach).

Mali traven 1905.
Letnik XI. Štev. VII.

† Josip Juraj Strossmayer.

Gmrl je mož, ki je s svojo žarko ljubeznijo in neumornim delom objemal ves jugoslovanski svet, mož, ki se ni samo zavedal, da je moč in bodočnost Jugoslovancev v tesnem združenju, ampak ki je posvetil vse svoje življenje in delovanje v to, da bi to zavest tudi uresničil v dejanju.

Kaj je bil pokojni Strossmayer hrvaškemu narodu, se ne da povedati v malo besedah. Da pač; Hrvatje ga imenujejo oca narodovega. In res. On je bil, ki je začel delovati s svojo železno energijo, ko je hrvaški narod še malodane spal, on mu je z visoko silo svojega duha pokazal pot, ki jo ima hoditi v politiki, on mu je pokazal cilje, za katerimi naj stremi v svojem kulturnem razvoju.

A ne samo svojo osebnost, marveč tudi svoje imetje je posvetil narodu. Ustanovil je vseučilišče v Zagrebu, Jugoslovansko akademijo znanosti, Galerijo slik v Zagrebu. Tako je postavil dom za dva glavna faktorja kulturnega razvoja: za vedo, za umetnost. Celi dolgi dobi svojega delovanja je udaril pečat svoje osebnosti in svojega dela.

Kar je storil za Hrvate, to je storil i za nas. Pri vseh svojih delih je imel namen Hrvate približati Slovencem in Srbom; ustvariti med njimi vez edinstva. Kako lepo je izrazil to misel o svečanem trenutku, ko je otvarjal hrvaško vseučilišče: U samom našem užem domu, dva brata

rodjena, jedne majke sinova, još predsude neke rasstavljaju. Jednu krv, jednu dušu, dva dična imena, koja jedno te isto znače, često puta razdvajaju. Do sveučilišta je, da te predsude i razmirice prestanu, da se braća v jednu svetu namjeru spoje.“ Za tem se spominja Slovencev, češ „njih udes naš udes, njih radost naša radost“.

Kako je pokojni biskup praktično umel te besede, je pokazal v dejanju, s tem da je stal v pismeni zvezi z odličnimi Slovenci, ter jih vzpodbujal in navduševal za delo. Rad je prihajal med Slovence, podpiral naše ustanove z radodarno roko. Zato na njegovem grobu plaka tudi Slovenija, saj z velikim Strossmayerjem je izgubila požrtvovalnega prijatelja, kot ga morebiti nima niti med lastnimi sinovi.

Veliki rodoljub je videl, da se morejo majhni narodi ohraniti le v državi, kjer uživajo popolno ravnopravnost, t. j. kjer imajo svojo avtonomijo. Zato je kot politik delal z vsemi silami, da se Avstrija preustroji v federalistično državo, v kateri bi tvorili vsi Jugoslovani eno avtonomno celoto pod habsburškim žezlom. Ta vroča želja se mu ni izpolnila. Se li bo kdaj?

Strossmayerja ni več. Umril je baš v času, ko se bližajo resni dnevi naši monarhiji. Ni ga več moža, ki je v burnih dneh naše preteklosti neustrašeno branil pravice Jugoslovanov. Težko bomo pogrešali njegove varne roke, ki bi jo sedaj bolj potrebovali kot kdaj poprej.

Vendar v zaupanju do velikih ciljev, ki nam jih je pokazal veliki naš vodnik, se še tesneje oklenimo njegovih idej. Njegov duh naj ostane med nami, duh jugoslovanske solidarnosti in edinosti ne v besedah, ampak v dejanju. Delovati v tem smislu, to bodi naša prisega na grobu Strossmayerja, to bodi dar posvečen njegovim manom!

Narod in dijaštvo.

I.

Vpliv dijaštva na razvoj posameznih narodov je predmet mnogim razmotrivanjem. Zlasti med Slovenci se v zadnjih letih vedno več govori in piše o veliki nalogi, katero ima vršiti slovensko dijaštvo na polju narodnega dela. Delajo se programi in načrti, in „narodno delo“ se proglašča za najvažnejšo nalogo dijaštva. Vse to nam kaže, da ima naš narod živahno in navdušeno mladino, kar mora buditi na eni strani lepe nadeje za bodočnost. Vendar se nam zdi, da se to vprašanje obdelava teoretično vse prepovršno, brez natančnega premišljevanja vseh kulturnih razmer našega naroda, praktično pa delovanje ene strani slovenskega dijaštva trezno mislečega Slovenca nikakor ne more zadovoljiti. Da nekoliko podpremo svojo trditev, hočemo v kratkem premotriti kulturni položaj našega naroda.

Na razvoj vsacega naroda vplivajo razni činitelji. Mnogo je odvisno od politične samostojnosti naroda, ki je lahko najvažnejši činitelj v njegovem razvoju. Slovenci nismo imeli razen kratke dobe, nikdar svoje države. Bili smo pa v srečnem položaju, da smo se najprej prostovoljno priklopili tujemu narodu in da smo pozneje prišli v državo, ki še danes nima znaka narodne države. To je povzročilo, da mali slovenski narod v tako dolgi dobi svoje zgodovine ni izginil, kakor so izginili drugi mnogo močnejši narodi. Seveda ni ta faktor edini vplival na obstoj slovenskega naroda.

Krajevne razmere dežel, v katerih so se naselili Slovenci, so povzročile, da so se isti zopet začeli deliti po geografično za one čase dokaj strogo omejenih deželah. Temu nasproti je pa zopet deloval že na prvem mestu omenjeni faktor in ne zdi se nam prevelika hipoteza, če trdimo, da bi se bili Slovenci radi geografičnih razmer krajev, v katerih stanujejo, se dalje lahko cepili. To nam dokazuje dokaj različen značaj Slovencev: Štajerca, Korošca, Kranjca, Primorca.

Kulturni razvoj Slovencev je tudi odvisen od njih malega števila. Danes štejemo v Avstriji še okoli 1,188.000 Slovencev. Mnogo večjega števila nismo dosegli nikdar. Če se oziramo na to malo številce, moramo se čuditi, kako je bilo mogoče, da smo sploh obdržali svojo narodnost. To dejstvo nam obenem dokazuje, da imamo Slovenci kot narod v sebi veliko življensko moč.

Zgodovinska raziskavanja najnovejšega časa so pokazala nov faktor, ki nam zagonetko obstoja tako malega naroda nekoliko bolj pojasnjuje.

Dr. Gruden je v svojem članku o glagolici v oglejskem patriarhatu dokazal, da smo imeli že pred glasovito protestantovsko dobo svojo slovensko književnost. Ta cerkvena književnost je gotovo mnogo pripomogla, da so Slovenci ohranili svojo narodnost, saj se še danes lahko prepričamo med koroškimi Slovenci, kolikoga pomena da je jezik v cerkvi za ohranitev narodnosti; in cerkev kot vsaka socialna institucija je dokaj konservativna. Danes še nikakor ne moremo dovolj ceniti pomena Grudnovih izvajanj, ker imamo še premalo gradiva, vendar pozdravljamo lahko v tej razpravi temeljito delo, ki nam pokaže našo preteklost v veliko lepši luči, kakor smo jo dosedaj gledali, in nam obenem reši tudi mnogo važnih vprašanj.

V nadaljnem razvoju slov. naroda opazujemo že dokaj določneje vpliv svetovnih idej. Doba reformacije je sicer zatrla prve pojave jugoslovanske književnosti, toda postavila je na njeno mesto samostojno slovensko književnost, ki je od tedaj do preteklega stoletja že toliko narastla, da si „ilirska struja“ med Slovenci ni mogla pridobiti tal. Če sodimo torej reformacijsko dobo med Slovenci z ozkega slovenskega stališča, jo moramo v njenem pomenu za nadaljni kulturni razvoj naroda visoko ceniti, ker nas je ona odtrgala od ostalih Jugoslovanov in nas tako približala zapadni omiki. Če pa pomislimo malenkostno velikost slov. naroda, ki nikakor ne garantira, da bi se mogli vsi vplivi zapadne kulture narodovi individualnosti prikrojiti brez škode, moramo brez ozira na politično važnost narodnostne edinosti vseh Jugoslovanov že samo s tega stališča obžalovati, da smo sploh kdaj imeli Trubarja.

V novejšem času je tudi ideja svobode mnogo vplivala na kulturni razvoj našega naroda. Po celem Slovenskem se je začelo živahno gibanje in smisel za skupnost vseh Slovencev se je v tej dobi osvoboditve narodov porajala tudi med nami. S to idejo svobode nima prav ničesa opraviti takozvani liberalizem, ki je tudi med Slovenci dobil mnogo pristašev, in ki s svojim stremljenjem po absolutni svobodi človeškega duha mora stopiti v kolizijo z vsako pozitivno religijo. Liberalizem ni nič modernega, ampak je nekaj starega, saj poznamo mnogo slučajev v svetovni zgodovini, ki nam kažejo, kako se v nekaterih, dobah človeškega kulturnega razvoja pokaže socialno destruktivno delovanje ene vrste ljudi, ki se kažejo ostre nasprotnike vsake avtoritete na duševnem polju, ki pa, če zadobe moč ravno raditega zapadejo v nasprotni ekstrem in zatirajo vsak njim in njih premoči neprikladen pojav.

Najvažnejša svetovna ideja, ki je vplivala na slovenski narod in še vpliva, je pa brez dvoma katoliški pokret v zadnjih desetletjih preteklega

stoletja. Ta ideja je pri nas Slovencih dobila čisto poseben značaj. Oblika, v kateri je stopila med nas, je bila sicer ostra. Ideja je nastopila bojevito in boj še danes znači njeno pot. Ravno boj pa tudi zabranjuje, da ideja ne zvedeni, ampak se vedno ohrani čista in krepka. Da pa postajajo oblike našega boja tako ostre, temu smo krivi tudi oni, ki zastopamo ideje, boreče se za zmago. Če pogledamo malo globlje v duše naših nasprotnikov, bomo videli, da tam ni vse tako, kakor se kaže na zunaj. Za internacionalen, interkonfesionalen in asocijalen liberalizem se pravi Slovenec pač težko more ogrevati. Osebne antipatije, posebno pa še premalo prave izobrazbe, so vzroki, da pri nas še toliko ljudi prisega na liberalno zastavo. Ako čitamo na vseh oglih boj klerikalizmu, se moramo vendar le vprašati, kaj da je klerikalizem; ali je to res taka zver, da se mora na vsak način ugonobiti, ker sicer bode slovenski narod popolnoma propadel. Če mi pod imenom „klerikalizem“, kterega so nam pa vrinili nasprotniki, razumevamo samo krščanski svetovni nazor, pripoznavanje naukov naše vere za merodajne v vsem našem javnem življenju, je menda to še vendar vedno nekaj boljšega, kakor pa, če naši nasprotniki pod liberalizmom (!) razumevajo le „boj proti klerikalizmu“. Saj je prva in glavna zapoved krščanstva, kakor tudi rimsko katoliške cerkve: Ljubi svojega bližnjega, kakor samega sebe.

Katoliški pokret je med Slovenci izzval živahno gibanje na vseh poljih narodnega dela. Stagnacija, ki je vladala med nami pred to dobo, je najbolj škodovala slov. narodu. Sedaj vidimo, kako se Slovenci organizirajo, kako izrabljajo svoje gospodarske sile, kako izobrazujejo svoje duševne moči. Polagoma se organizira na krščanskih trdnih temeljih sloneča družba, ki ima ravno v svoji podlagi tudi zadačo svojega uspeha. Varovanje religije je velika naloga našega katoliškega gibanja, ker ravno v religiji vidijo veliki misleci glavno, da morebiti edino zaslombo človeške družbe.

Te razmere moramo imeti pred očmi, ako hočemo odgovoriti na vprašanje, kako naj slovenski dijak dela v korist svojega naroda.

Oglejmo si še nekoliko one sloje naroda, ki pridejo pri delu za povzdigo njegovega kulturnega stališča zlasti v pošteve.

Najvažnejšo nalogo mora vsak trezen mislec prisoditi naši duhovščini. Slovenski narod ima veliko srečo, da ravno svoje najnadarjenejše sinove že od nekaj dobiva za svoje duševne voditelje. Slovenska duhovščina ima za seboj že lepo zgodovino dela in truda za narodovo duševno in telesno blagostanje. Njenih zaslug ne more nihče tajiti, kdor noče vzeti Slovencem skoro vso preteklost. Duhovščina ima tudi največ prilike, da blagodejno vpliva na razvoj naroda. Slovenec je veren, dokaz

temu so bele cerkvice vrh slovenskih gora, prva krasota naše domovine. Največje zaupanje kaže naš narod do svojih duhovnikov; saj je pa to tudi naravno. Ne moremo si misliti duhovnika, ki bi tako pozabil na prvo nalogo svojega poklica, da ne bi nosil miru v one družine, kjer ga ni, da ne bi toložil nesrečnih in pomagal ubogim. Vzvišene nauke naše sv. vere razlagati vernemu narodu s popolno zavestjo, da bode narod srečen, ako jih izpolnjuje, je gotovo najlepša naloga človeka in trikrat srečen oni, ki jo z uspehom izvršuje.

Zdi se nam, da ni mogoče zanikavati velikega kulturnega pomena krščanstva. Komur je na tem, da želi ta pomen natančneje spoznati in obenem tudi spoznati, kako visoko so veliki možje cenili pomen krščanstva in zlasti še rimsko-katoliške cerkve, naj čita angleškega zgodovinarja Macaulaya. Ako bi oni, ki vedno govore proti predsodkom, bolj natanko poznali nekatere institucije bi sami imeli veliko menj predsodkov.

Dokler slovenska duhovščina deluje v smislu svetih resnic, ktere mora varovati, deluje tudi največ za kulturni razvoj našega naroda. Kedar bode zapustila prava pota, ji bode sledila tudi kazen za petami. — Ni še popisani list v zgodovini kulturnega delovanja naše duhovščine in s tem dejstvom hočemo in moramo računati.

Slovenska posvetna inteligenca, pod katero razumevamo ves oni del slov. naroda, ki se po svoji šolski izobrazbi dviguje nad povprečni nivo narodove izobrazbe, se lahko loči v dve skupine: akademično in neakademično izobražene. Pri prvi skupini nam je potreba vpoštevati več faktorjev, če hočemo prav oceniti in razumevati njeno delovanje za narod. Ozka vez z ljudstvom, dolgotrajno bivanje med njim in razumevanje njegovih potreb so predpogoji vsakega delovanja med narodom. Kdor si v tujini izmisli svoj načrt često pod vplivom tujih razmer, bode malo opravil in dostikrat več škodil, kakor koristil.

Naši akademično izobraženi lajiki si morajo pridobivati izobrazbo v tujini. Že naše srednje šole nas na domačih tleh postavijo v tuj kraj. Po večini se nahajajo v mestih, kjer je nemški živelj še sedaj dokaj živahen po drugih zopet italijanski. Ravno v času, ko se dijak šele bolj začne zavedati svojega poklica in paznejše motriti razmere, ki ga obdajajo, se prične tudi na naših srednjih šolah poduk v nemškem jeziku in uboga slovenščina dobi svoji dve uri na teden. Od sedaj naprej se mu vzbujajo vedno večje spoštovanje pred duševnimi pridobitvami tujega naroda. Pripoveduje se mu samo o razvoju nemškega naroda in nemške kulture. Citati mora proizvode tuje kulture; lastnega naroda se nihče ne spominja;

o njegovi preteklosti se ne govori, dasi bi bilo to neobhodno potrebno, ako hoče, dijak spoznati svoj narod in kedaj uspešno delovati med njim. Mlada duša dijakova se tako privadi, da se začne sramovati svojega naroda, ki ni bil nikdar nič in nima ničesar.

Po dokončanih srednjih šolah pride dijak na visoke šole. Tudi tu zopet vse tuje! Visoke šole vzgajajo narodom njihove voditelje, torej morajo dijaka natanko uvesti v vse, kar je narod že dosegel iz sebe, da tako v mladi vsprejemljivi duši vzbude navdušenje za velikost lastnega naroda in željo pokazati se vrednega naslednika slavnih pradedov. Visoke šole niso namenjene samo gojitvi znanosti, saj je znanost sama na sebi vendar le sredstvo, nikakor pa ne namen. Vse nemške visoke šole, ktere moramo pohajati tudi Slovenci, vedno bolj izkušajo izpolnjevati ta namen. Redko se pri predavanjih omenja nenemška literatura, nikoli pa še slovanska.

Nekoliko, kolikor je pač pri naših sredstvih mogoče, delujejo temu vplivu tujega duha nasproti naša društva. Njih pomen nam posebej dokazuje dejstvo, da si slovenski narod še-le, odkar imamo slov. akad. društva polagoma pridobiva svojo slovensko inteligenco. V naši domovini se redno pomen društev v dijaškem življenju preveč podcenjuje, ker sicer bi se ta društva z ozirom na podpore ne stavila v isto vrsto z navadnimi društvi. Navezati vedno večje število slov. dijakov na društva s tem, da se društvom omogoči nuditi jim vse, kar si sicer iščejo po gostilnah in kavarnah in drugod, je prevažna naloga, ki bode če se ne izvršuje, lahko postala osodepolna za našo bodočnost.

Mnogo vpliva na bodočnost naše akademične inteligence tudi ne-navadno hud boj za obstanek. Gmotne razmere so nam uničile že najboljše talente in krepkejše ter vztrajnejše pogosto pripravile ob ves idealizem, važen predpogoj uspešnega delovanja v korist naroda. Slovenska akademična inteligenca tvori precejšen odstotek onih birokratičnih strojev, ki so za narod izgubljeni. S primernimi sredstvi bi se tu dalo še mnogo pomagati. Prva zahteva vseh Slovencev pa bi morala biti: Naša mladina proč od nemških univerz!

Malo število slovenske inteligence, ki si je pridobila višješolsko izobrazbo, pride torej pri narodnem delu v poštev. Dokaj živahno gibanje med našo mlajšo inteligenco v novem času nam kaže, da imajo ti možje mnogo krepke volje tudi resno delati. Toda pri njih delu se vedno bolj kaže, da so postali tuji svojemu narodu, da so se navzeli misli in idej, ki našenu narodu ne bodo koristile. O tem delu hočemo še nekoliko pozneje izpregovoriti.

Drugi del naše inteligence, ki si je v domovini pridobil svojo izobrazbo, stoji sedaj skoro v celoti pod sugestivnim vplivom naše akademične inteligence. Najvažnejšo ulogo poleg duhovščine bi na polju kulturnega dela vršilo naše učiteljstvo. Ljudska šola je še vedno največjega pomena za razvoj narodov. Gotovo je pa tudi, da dandanes ne izpolnjuje onih velikih upanj, ki so se stavila v novourejeno šolo. Šola kot „politicum“ se nikakor posebno dobro ne kaže. Morebiti to vpliva tudi na učiteljstvo samo, da se ne loti one naloge, katero bi lahko vršilo, ker je v vedni dotiki z narodom in ima zlasti na rodbine velik vpliv. Naše slovensko učiteljstvo je sedaj tudi v tako slabih stanovskih razmerah, da je popolnoma okupirano od boja za obstanek. Tudi neutemeljeno nasprotstvo do duhovstva in nezaupljivost med učiteljstvom in akademično inteligenco ovira vsako plodonosno delovanje.

S temi razmerami in faktorji imamo računati, ako hočemo natančneje razmotrivati vprašanje, kako mora slovensko dijaštvo med narodom delovati, da bode delovalo res pozitivno. Malo je delavcev, zato smatramo neodpustno, ako se koga od teh, ali celo celo skupino hoče izriniti iz pozorišča. Majhen je narod slovenski in njegovi narodni nasprotniki imajo dovolj moči, da narod, ki je razdeljen med seboj, uničijo. Nikakor se nam ne zdi zato primeren čas, da bi začeli med narodom delati za ideje, ki se še niso nikjer obnesle, ktere pa imajo polno znakov, ki nam kažejo, da lahko uničijo vsak narod, ki jih v celoti vsprejme.

Z.

(Dalje.)

Hrv. kat. akad. društvo „Hrvatska“.

Cuo sam, da opstoji neko klerikalno društvo „Hrvatska“, ali da krepava“, bijahu riječi jednoga liberalnog gjaka. Ovgje se pokazuje stara taktika liberalaca: kad već vide, da ne mogu protivnika uništiti, a oni ga ignoriraju, umanjuju i poriču, valjda dobrim dijelom od straha, što im ga zadaje. Dakle „Hrvatska“ „krepava“; da vidimo to „krepavanje“.

U ljetnom tečaju god. 1903. osnovalo se je u Beču hrv. kat. akad. društvo „Hrvatska“. Možemo si predstaviti iznenagje nje hrvatskih, a i nekih drugih bečkih gjaka. Ono, čega su se davno već bojali, što se je govorkalo do tada, postade istina; ustade ono strašilo, koje im ni u snu nije mira davalo osnova se hrv. katoličko akad. društvo „Hrvatska“. I braća ustadoše, da ga kao sinovi negdanjih boraca za krst časni bratski

dočekaju i pozdrave. Predaleko bi nas vodilo, kad bi nabrajah sve časti, kojima su nas častili, ta svima nam su još u pameti djetinjska šaranja i rezuckanja našega proglasa u auli i one „duhovite“ izreke: Nieder mit den Pfaffen, los von Rom!“ i drugo slično. Dapače ni u novinama nas ne poštediše, nego i tu (osobito u „Novom listu“) iskališe svoj pravedni gnjev na nas.

Pod takovim auspicijama položismo temelj „Hrvatskoj“. Bijaše nas tada pet. Malo, ali za nas dosta! I posla je bilo dosta. Pošto smo se otresli prvih poslova kod oblasti, trebalo je urediti društvo, naznačiti članarinu, nabaviti novine i dr. Možemo se pohvaliti, da nam je to prilično za rukom pošlo. Novčane pomoći izvana smo malo dobili. Ostalo smo sve sami pribavili. Imali smo pristojan stan skupa s bratskom „Danicom“, a nijesmo bili nikad u novčanim neprilikama ni glede stanarine (kao neka druga društva) ni glede drugi troškova. Došla je školska godina 1903/04. Tu smo imali takogjer dosta posla. Pribavili smo nešto više novina i uredili temelj maloj knjižnici. Broj članova iznašao je početkom 1903/04 pet, a koncem osam. Članovi su sudjelovali kod svih društvenih poslova jednodušno i bez nečkanja. Nije bilo nesloge, koja je mnoga naša mlada društva odmah iza osnutka pokopala. Nas veže jedna ideja i jedan duh, koji izbija iz naše lozinke: Sve za vjeru i za dom! Namjera nam je, da odgojimo domovini ljude proniknute čvrstim i dobrim načelima, a ne političke vikače. S toga nastojimo, da pribavimo našim članovima sve, što im je izvan njihovih nauka potrebno, da postanu pravi katolici i Hrvati. Mi ne sudjelujemo u političkim akcijama kao naša „nepolitička“ liberalna gjačka društva, niti imamo kakovu političku misiju naloženu s više strane. I to je navelo naše liberalce na misao, da naše društvo više ne opstoji, jer se mi nijesmo politički isticali; nijesmo sudjelovali u nijednom političkom skupu niti smo potpisivali gromornih rezolucija. Mi se pošve u miru pripravljamo na rad, koji nas čeka u domovini. Svako razborit vidi, koji je rad bolji.

To je bjo naš rad školske godine 1903/04. Početkom ove školske godine pomnožao se naš broj na 15. Uza sve to mi nijesmo tjerali nikakove agitacije za naše društvo. Jedino nam je sredstvo bilo, da smo zamolili uglednije osobe na hrvatskim gimnazijama, da upozore gjake na naše društvo, a to smo isto učinili putem novina. Silili nijesmo nikoga, da stupi u društvo kaošto naša liberalna braća rade. Poznate su dosta mahinacije naših glavnijih liberalnih društava; jedni proglase, da će raspustiti društvo, pa se onda strću gjaci sa svih srana, zvani i nezvani, lozinkom! Moramo spasiti naše najstarije društvo; drugi opet nemilosrdno

bojkotiraju onoga, koji bi se usudio, da ne stupi u njihovo društvo, tako da i malo slabiji karakter popusti. Ja sam to sam iskusio, dok sam bio članom jednoga takova društva prije osnutka „Hrvatske“. Mi takovih sredstava ne trebamo niti se ne razbacujemo, da ćemo našim članovima pribaviti, Bog zna, kakove zabave i povoljštine što im dakle mi nudjamo?

Ponajprije im dajemo najviši ideal, koji će ih vjeno pratiti i čuvati kroz sav život: našu sv. vjeru. Pogledajmo samo ostala društva! Skoro svi su slabici bez stalnih načela i čvrste volje. Nemaju vjere, toga uzvišenoga i jedinstvenog načela, koje bi ih svuda vodilo. Slušajmo njihove razgovore, pa ćemo se najbolje osvjedočiti o tom! Dak, koga krijepe stalna načela kršćanske vjere, radi kao deset onih, koji su izgubili vjeru i s njom karakter. Mnogo bi još o tom mogao napisati, ali držim, da je to svakom pravom katoličkom gjaku poznato, a takove samo primamo u naše kolo.

Drugo je, što našim članovima dajemo, pristojna zabava. U našoj čitaonica imamo dosta novina; zajedno s „Danicom“ držimo razne klubove za pjevanje, ruski jezik, stenografiju i književni rad. Mislim, da je to dosta, ako ne više, a ono svakako ne manje, nego što ostala društva daju svojim članovima. U ljetno doba priregujemo izlete i tako podupiremo — ako i ne onako pompozno kao druga društva — društvenost megju našim članovima.

Treće je napokon, što podajemo drugovima iskrene i prijazne drugove. Kako sam prije spomenuo, bio sam član jednoga liberalnog društva i vidio sam njihovo ponašanje jednih prema drugim. Mlagji strepe pred starijima, a svi junački piju i psuju. O kakovom srdačnom i nepri-siljenom tonu, kakov je kod nas zakon, nema ni govora; svud vlada neko nezadovoljstvo i nehaj. Živa slika liberalizma!

Evo, to dobivaju članovi „Hrvatske“! Da to postignemo, radili smo kroz ove dvije godine, a radićemo i dalje uvijek na tom putu. „Sve za vjeru i za dom!“ bilo nam je i biće uvijek pred očima kao sjajna zvijezda predhodnica!

Tako „krepava“ „Hrvatska“!

M. N. M.

Matija Veter.

(† Janez Urbas.)

Veš, Matija, tebi v spomin bom napisal te vrstice. Ne boš jih bral ne ti, ne kdo tvojih — saj družega nisi imel nego ženo tam nekje na Dolenjskem, ki se je preživila vsako pomlad s samimi koprivami — vsaj tako si trdil. In žena — ni znala brati...

Pa saj veš, tam v Kačji dolini sva sedela, in ti si rekel, da vidijo oni, ki so nebesih vse, kar se zgodi na zemlji. Če je to res, gledaš tudi ti sedaj doli name in slišiš in vidiš vse. Zato se bom pogovarjal s teboj ljubi Matija, in te domislil, če si kaj pozabil, kako je bilo v starih časih. In „ti“ ti bom rekel — in vem, da mi ne boš zameril, saj sva bila prijatelja.

* * *

Že dolgo je, ljubi Matija, kar sva živela skupaj. Ti si bil čednik, jaz poganjič; ti si ukazoval, jaz sem ubogal; ti si šel pred čedo in klical: „Soli, soli...“ jaz sem šel za čedo in poganjal: „hajo no...“ In dobro sva gonila; veš, Matija, še one liske — Čemrova je bila, en rog je imela naprej, enega nazaj, bila je črna, a imela je bele lise — veš, še one nisva izgubila.

Pa denar sva služila, denar!

Tebi so dali od sv. Jurija pa do sv. Martina 22 gl., a meni —? No, saj veš, tako je bilo! Pet dni si bil pri nas na čedi — kakor smo rekli — pet dni sem ti poganjal, ker smo izpuščali petero repov na pašo. In tistih pet dni nisem služil jaz... samo ti si služil.

Ko pa si bil na čedi pri Mahnetu, niso imeli poganjiča in so poslali pome. Tedaj, Matija, služila sva — oba.

Moja plača je bila od jutra do večera 15 kr. avstr. veljave. Kaj ne, dobro je bilo! Od nedelje do nedelje je sedem dni, in toliko časa si bil pri Mahnetu.

Ko sva zadnji večer odvečerjala, so odprli Mahnetov oče mošnjico in so me plačali — tebe so šele o sv. Martinu. Veš, koliko sem dobil? Le poslušaj: 1 gl., 1 šterak in 1 kr. (grošev takrat še ni bilo). Veš, Matija, tega ti ne bom pozabil nikoli. Če bi tebe ne bilo, žaslužil bi bil jaz samo 70 kr., a ti si se potegnil zame. Delavec je vreden plačila in tudi poganjič zasluži 15 kr. na dan. In dobro je bilo zame.

Vesel sem tekel domov z goldinarjem, šterakom in krajcarjem. A veš, Matija, denar se me ni držal — tudi ti si tožil, da imaš ravno tako bolezen. Kadar sem prišel domov, so bili mati v takih denarnih stiskah,

da ni kazalo družega kakor pomagati jim. Posodil sem jim torej goldinar in šterak — krajcarja pa niso potrebovali. Obljubili so mi, da mi bodo vrnili prav kmalu. A kakor vsi dolžniki, tako so tudi mati prav radi pozabili na svoj dolg.

Celo poletje sem jim nosil, in le pomisli, posodil sem jim 5 gl., 5 šterakov (kmalu bi bil prislužil več kakor ti). — Pa prišel je sv. Mihael — saj veš, takrat je semenj pri nas — takrat sem torej tirjal mater. In veš, kaj so rekli? Da so pozabili, koliko sem jim posodil. In vse moje zadrževanje o 5 gl. in pet šterakih ni pomagalo nič...

Pa misliš, da so me ogoljufali? O ne! Le poslušaj! To veš, da dijak in vojak ne moreta živeti brez denarja, to veš, saj si bil vojak. Če torej jaz pišem domov in jih prav lepo prosim, naj pošljejo kaj denarja, in če povem, da so mi že dolžni, dobim gotovo en goldinar več. Tako je torej, Matija... čez sedem let vse prav pride...

Taka je bila torej naša plača. In službo sva izvrševala tako:

Zjutraj prav zgodaj si zatrobil na sredi vasi — ženske so šle mlest, a naša mati so imeli dvojno nalogo: mlesti in mene poklicati. Veš, Matija, rad sem te imel, ali zjutraj sem bil zmirom jezen nate. In še zdaj — sicer sta že poravnala z Bogom, če ni bilo kaj prav — ali jaz sem še vedno prepričan, da si trobil prezgodaj. Le pomisli, kolikokrat so morali mati izgovoriti besedo: „Janez“, ki naj bi spravila mene pokonci... ali ni šlo. pa ni šlo. Ni kazalo drugače, da so me vzdignili in postavili tik postelje. Potem šele so šli mlest.

In ko si zatrobil drugič, so začeli vaščanje izpuščati živino. Tudi jaz sem se prikazal na vežnem pragu, ali videl nisem dosti — še one Čemrove liske nisem ločil, ki je bila vendar lisasta.

Prav zaspano sem šel za živino in gotovo sem se ti smilil in kesal si se, gotovo si se kesal, da si me tako zgodaj poklical, a jaz sem se jezil in zaspan sem bil, zaspan...

Najraje bi bil legel in zaspal, a rečem ti samo to: Če ne bi bil Bog poslal vsako noč rose na zemljo, bi bil ti kmalu brez poganjiča. Le to me je držalo pokonci, ker je bilo na tleh vse mokro. — — —

Ko je zazvonilo pri sv. Volbenku sedem, so se prikazali mati ali pa Mahnetova botra s košaro na glavi. In midva sva takoj vedela kosilo je tu. Ti si še parkrat potegnil iz kratke pipice (kadil si tobak pomešan z listjem), a jaz sem se obrisal pod nosom. To še veš, kaj so nama prinesli? En lonec frmentinovih žgancev — zabeljeni so bili prav dobro — in lonec zelja.

Ko sva pospravila, sva pasla navadno proti Ogrniku — najvišjemu hribu v naši okolici. Ko sva pripasla na vrh, se naju je polastilo tako navdušenje, da sva zapela. Veš, Matija, najraje si pel tisto:

„Kaj maramo mi...“

ali pa:

„Rožmarin ima svoj düh
naj bo zelen al' pa süh...“

Tudi mene si nagovarjal, da naj pojem. Ker sem te rad ubogal, sem res zapel, toda ni bilo po tvoji volji. Zmajeval si z glavo in smejal si se...

* * *

Pasla sva prav ob nemški „gmajni“. Pa si moral že kje slišati, da boš izgubil poganjčiča — sam tega še nisem vedel — in začel si praviti o študentih. Tedaj, Matija — prav blizu nemške gmajne — si izustil „επεα πτεροέντα“: „No, to je pa tako, študenta ne sme biti nič sram.“

O Matija, kako globoko resnico si povedal! Da je izustil te besede kak učenjak, tiskali bi jih po vseh časopisih, hvalili bi njegovo globokomiselnost per orbem terrarum. Ali ker si jih izustil ti — kdo se je menil zanje? Kdo jih je sploh slišal razun mene? Mogoče kaka vrana gori na smreki — mogoče kak zajec v bližnjem grmu... A drugi nihče...

Zato je moja sveta dolžnost, da obelodanim tvoje besede in jih še nekoliko raztolmačim.

Dijaka prvič ne sme biti sram v šoli. Naj mu rečejo: „Osel“ ali „Esel“ — požreti mora to in pozabiti. Še misliti ne sme na to. In če pove kak gospod kaj resničnega, kakor na pr. to: „So videli doma, da ste za pastirja preneumni, pa so vas dali v šolo“ — tedaj je najboljše prikimati, a sramovati se ni treba nič.

In če ima dijak smolo, prav gósto smolo, da letijo k njemu dvojke in trojke kakor čebele v psa, če pride preblizu ulnjaka — se tudi ne sme sramovati. Ponosno mora pogledati po šoli, češ: „Kdo izmed vas jih more toliko nositi...“

Tudi zunaj šole se ne sme sramovati.

Vsak petek — če se ne motim — smejo berači beračiti po beli Ljubljani, a dijaki imajo to pravico samo sedem dni na teden. In stanovitni morajo biti glede te točke. Ako kdo dijaka zapodi trikrat, priti mora še devetkrat in uslišan bo — nič se ne sme sramovati — in to si vedel, Matija Veter, že ti.

Drugič sva pasla ob Vrhovskih senožetih. Ležala sva ravno na meji. Ker je bilo že jeseni, pasel je Vrhovski čednik na senožetih. Prišel je torej k nama in tožili smo si svoje pastirske težave.

In tedaj si rekel ti, Matija, onemu — Vrhovskemu:

„Glej, poganjiča bom izgubil, v šolo bo šel, gospod bo.“

A oni je odgovoril:

„Lump bo, ne gospod. Tako bo naredil kakor Mihčev Jaka.“

Tako sta torej prorokovala dva čednika mojo bodočnost. Kateri bo imel prav? Kaj se ve? Zadovoljen nisem bil z nobenim — tudi s tabo ne, Matija. Jezilo me je, kako moreš ti vedeti, da bom gospod, ko niti sam ne vem. A z onim tudi nisem bil zadovoljen, in sklenil sem: lump pa ne, lump, rajši čednik ali pa berač — —

Kurila sva včasih in pekla krompir. In pohvalil si me, da bom dober pek in kuhar. Nikoli namreč nisem sežgal krompirja, a ožgal sem ga vedno — in tako je prav.

Toda hvala ni vedno dobra . . .

Ti si me pohvalil, da bom dober kuhar in jaz sem ti verjel. Zbrali smo se torej štirje: Pankracij, Servacij, Bonifacij in jaz. Sklenili smo, da bomo kuhali — in jaz naj bi bil kuhar.

Kuhali sem vsako jutro in zadovoljni so bili Pankracij, Servacij in Bonifacij z menoj. Toda sam sem si rekel: Vsaka reč le en čas trpi . . .

In tako je tudi bilo.

Prišel je dan plačila in oddati smo morali svojo pripravo. Ni bila samo palica, s katero sva obračala krompir. Saj pravim, no, hvala ni vedno dobra.

Vsega tega, ljubi Matija, bi ti ne bil povedal, ko ne bi vedel, da znaš molčati. Toda, kar je bilo molčanja vredno, o tem si molčal vedno in upam, da boš tudi za naprej . . .

Še to ti moram povedati. Veš, da prav zdrav nisem bil nikoli. Sam si rekel: „Tak je kakor trlica.“ Zato se nikar ne čudi, ako te kmalu presenetim s svojim obiskom v tvoji novi domovini . . .

(Iz sedme šole.)

Glasnik.

Zadušnice za bisk. Strossmayera u Beču obavljene su u crkvi sv. Augustina, dne 15. travnja o. g. O velikom broju prisutnika javile su već druge novine, istaknuti nam je samo, što su drugi hotice — nehotice propustili. Sv. misu i asistenciju držali su sami Hrvati, većinom članovi hrv. kat. akad. društvo „Hrvatska“; „Drugo su uredila“ sva društva zajednički, ali ne sve. Upalo je u oči, da su na pozivu k svečanim zadušnicama sva akad. društva tiskana s oznakom „akademsko“, samo se to kod našeg društva ispustilo. Čao sam, da se to dogodilo „slučajno“! Blaženi, koji „vjeruju“, ali ja sam mnijenja, da je to baš tako „slučajno“, kao kad nam je „Zvonimir“ u naslovu ispustio oznaku „katoličko“, ili kad su nas razna gospoda izgrdila najgorim pogrđama. Možda bude prilike, da se na ovo opet osvrnemo. Za što se ne bi i mi jednom poslužili „liberalnom“ devizom i rekli: Svakomu svoje!?

B.

Hrv. kat. akad. društvo „Hrvatska“ u Beču izabrala je za ljetnji tečaj slijedeći odbor: S. Barac, stud. med. vet.

predsjednik; M. Maraković, phil. potpredsjednik; D. Božić, teol. tajnik; I. Butković, phil. blagajnik; L. Dobrilović, phil. knjižničar.

Vseučiliško vprašanje pride vsak čas na dnevni red v parlamentu. Koliko je upanja, da se nam želje vsaj deloma izpolnijo, ne vemo. Kakor je videti, tudi dijaštvo kaže silno malo zanimanja. To so simptomi indolence, ki je sramotna. Lansko leto smo se na univerzi preteпали. Dosegli nismo nič. Zato pa sedaj roke križem držimo in ne delamo nič. Liberalno dijaštvo smo že opetovano pozvali, naj bi se sešli enkrat vsi skupaj, da bi se pogovorili o tozadevnem delovanju o počitnicah. Ali vse zaman. Narodni radikanci so sedaj tako fascinirani od predavanj g. Grošlja, da na druge stvari sploh misliti ne morejo. Torej še enkrat pravimo: pridimo skupaj. Ne imejte strahu, da bi bil to kak klerikalen „manever“. Morebiti se vendar najde pot, po kateri bi na en ali drug način lahko pospešili ugodno rešitev tega za slovensko dijaštvo tako perečega vprašanja.

Slovenski dijaki, spominjajte se družbe sv. Cirila in Metoda! Širite in uporabljajte narodni kolek!

Listek.

Odlomek iz zgodovine slov. vseučilišča.
V reviji dunajske Leonove družbe „Kultur“ (6. Jahrg. 1. Heft) popisuje Joseph Freiherr v. Helfert pod naslovom „Erlebnisse und Erinnerungen“ germanizatorične težnje avstrijske vlade v času, ko je bil sam voditelj naučnega ministerstva. Mož je bil velik nasprotnik pomembnega sistema in pravi, „da je bila to ena glavnih točk, v kateri se je razločeval od svojega ministra grofa Thuna“. Obširno govori o šolstvu, kako je nemške jezike vlada trpela samo v ljudskih šolah, v višjih učiliščih pa dopuščala samo nemščino in italijanščino, ki sta v tedanjih vladnih krogih veljala za svetovna kulturna jezika, ki jima redno gre prednost po vseh učnih zavodih. Potem preide na vseučilišča in pravi doslovno, kar mora posebno nas zanimati:

Die schwachen Anfänge, die untermir für allmähliche Errichtung slovenischer Fakultäten in Laibach gemacht worden waren, wurden nicht weiter ausgebildet. Die Frage der Errichtung einer südslavischen Universität steht noch heute auf demselben Punkte, ja auf einem noch ungünstigeren als damals.

To so besede iz najkompetentnejšega vira. Za nas so jako slabo izpričevalo. Naši poslanci pa naj pri bodoči vseučiliški debati zastavijo vse sile, da se ti „skromni začetki“ obnove. *M.*

Značilno. Nikdar se nismo spuščali v naše politične razmere v domovini, kakor tudi so za naš narod sramotne. Naš delokrog ni politika. Vendar smatramo v svojo dolžnost, da opozorimo dijaštvo na zadnje volitve v veleposestvo na Kranjskem. Tu je liberalna stranka potegnila raje z Nemci, kot pa da bi skupno s katoliško narodnimi volivci poskusila vzeti Nencem dva mandata. Glasom Slov. Naroda, so slovenski liberalci ostentativno volili z Nemci. To govori dovolj jasno, kako

daleč so zašli naši „naprednjaki“. Omladina je nekoč pisala, da se „komediji“ v kranjskem deželnem zboru smeje. Ali se tej komediji tudi smeje? O ne, saj velja potlačiti „klerikalizem“. Dijaštvo, ki bi bilo res narodno brez ozira na desno ali levo, bi ne molčalo pri takem postopanju. Ker pa so raje lakajji liberalne stranke, v katero so se po kratkem času vrnili kot skesani zgubljeni sinovi, zato ne slišiš niti besedice ogročenja iz njih vrst. Seveda, kaj pa bi rekel Sl. Narod, ki dela sedaj tako reklamo za „Prosveto“, da se res čudimo, kako je mogel pozabiti na stališče, ki ga je zavzemal ob nje ustanovitvi.

Podporno društvo za koroške slovenske visokošolce se je ustanovilo dne 5. aprila v Celovcu. Za žalostne koroške razmere je društvo velikega pomena. V pripravljani odbor so bili izvoljeni sledeči gospodje: Toni Schrey, c. kr. profesor v. p., dr. Janko Brejc, odvetnik, J. Arnejc, c. kr. profesor, A. Apih, profesor in A. Ekar, urednik.

Pravijo, da bo vlada podprla društvi „Prosveto“ in „Akademijo“, da bomo lažje pogrešili svoje vseučilišče. O, jerum!

Število slušateljev na dunajskem vseučilišču v zimskem tečaju 1904/05 je znašalo 8233; od teh je bilo 1950 izrednih in 6283 rednih. Juristov je bilo 3161, medicincev 1046, modroslovcev 1889. S Kranjskega je bilo 111 juristov, 16 medicincev, 93 modroslovcev. Z Goriškega 12 juristov, 2 medicincev, 8 modroslovcev. S Štajerskega 79 juristov, 11 medicincev, 50 modroslovcev. Slušateljic je bilo: 36 medicink, 75 rednih in 159 izrednih modroslovk. Skupaj 270 slušateljic.

„Zvonimir“ još uvijek s a n j a, kako se vidi iz njegovog javnog „djelovanja“, da on zastupa hrvatsku mladež u Beču. Mi ga iz tih s a n j a ne želimo buditi, ali tko ima oči i vidi, pitat će se: čemu tolika hrv. akad. društva u Beču, kad već „Zvon.“ posve zastupa hrv. mladež? „Hrvatska“ je u više navrata dokazala, kako je bio nuždan njezin osnutak, a i druga se akad. društva ne osnovaše samo „iz inada“... Troja je u plamenu... fuimus! — Gospodo, laku noć!

Butković.

„Zora“ izhaja vsak mesec tekom šolskega leta na eni poli in stane 2 K, za dijake 1.20 K.

Izdajatelj Anton Kralj.

Tiskarna o. o. Mehtaristov na Dunaju.